

RECENZIE

GREBENÍČKOVÁ, Růžena: MÁCHOVSKÉ STUDIE. Uspořádal Michael Špirit. Praha : Academia, 2010. 641 s.

Literárna vedkyňa Růžena Grebeníčková (1925 – 1997), držiteľka Herderovej ceny za výrazný prínos literárnej komparatistike (1985), bohemistka s rozsiahlou erudiťou a prepracovaným metodologickým prístupom, je považovaná za jedného z najvýznamnejších európskych literárnych teoretikov 20. storočia. Hoci bol jej odborný záujem mnohostranný, v centre jej pozornosti stáli od druhej polovice šesťdesiatych rokov máchovské výskumy. Hlboký záujem o dielo Karla Hynka Máchy, jedného z najviac recipovaných spisovateľov v českej bohemistike, dokladá i editor *Máchovských studií* Michael Špirit, ktorý sa s autorkou stretol pri príprave výboru *Literatura a fiktivní světy I* (1995): „*O máchovských studiích jsme nemluvili skoro vůbec, bylo zřejmé, že budou tvořit samostatnou publikaci (...) Až později mi docházelo, že na pracích o Máchovi autorce záležalo možná nejvíc ze všeho, co kdy udělala*“ (s. 391). Na prebale knihy sľubuje: „*Mezi současnými mdlými a nudícími přístupy k Máchovi je četba Růženy Grebeníčkové nejen náročná, ale také oživující, provokativní, dává smysl psaní o literatuře.*“

Publikácia *Máchovské studie* nemá byť antológiou Grebeníčkovdej textov o K. H. Máchovi, ale výberom, ktorého cieľom je podľa Špirita realizovať autorkinu predstavu o analytickom komentári Máchovho diela ako ucelenej, svojho druhu veľkolepej koncepcii, ktorú editor svojím prístupom rekonštruuje, a súčasne sledovať popri autorkinej argumentácii aj texty K. H. Máchy (s. 385). Monografický status publikácie kladie dôraz na koncepcnosť a metodickosť Grebeníčkovdej literárnovedného uvažovania, preto sem Špirit nezaraďuje texty polemické, obranné, zhrňujúce ani príležitostné, a na druhej strane z rukopisnej pozostalosti vyberá doposiaľ nepublikované texty s ambíciou doplniť obraz o práci R. Grebeníčkovdej v čo najvernejšej podobe. Pri tomto postupe má neustále na pamäti fenomén fragmentárnosti autorkiných máchovských štúdií, ktoré sa zameriavajú iba na parciálnu časť jeho diela (návratné motívy), no z jej interpretačného výstupu je zrejmä ambícia uceleného komentára.

Do monografie zaradil Špirit texty z rokov 1956 až 1996, ktoré boli napísané na základe „vonkajších podnetov“ (básnikove výročia, recenzie, polemiky), ako na to upozornil v edičnej poznámke (s. 385). Usporiadané sú do troch častí na základe chronologicko-tematického hľadiska. Prvá, ústredná, predstavujú širšie koncipované štúdie z rokov 1966 – 1977, pôvodne publikované v roku 1984 ako samostatná tlač samizdatovej Edice Expedice – *Máchovské studie* (Popisy čtyř cest v Marince, Mácha a Novalis, K jednomu neokomentovanému místu Máchova Zápisníku, Mácha, čtenář Goethova Fausta, Jak vznikl Máj). Editor ich doplnil štúdiou Poslední věta z roku 1970 a na základe chronológie, tematickej príbuznosti s Marinkou a porovnávaciemu hľadisku ju zaradil ako druhú. Ďalšiu časť tvoria kratšie texty z rokov 1986 – 1996 (Mácha znovunalézany, Sternovství v české próze předbřeznové, Mukařovského Mácha: stále objevný?, Oldřich

Králík a znovu: Máchu demistifikovaný, Nezničiteľný Máchu, Mez bola už prekročená, Opelikův výbor z Oldřicha Králíka), ktoré podľa editora „shrnují, opakují a doplňují poznatky formulované v první části, současně je však prohlubují o nové nálezy“ (s. 386). Chronologické kritérium narušil Špirit v tretej časti označenej ako Dodatky, kam zaradil dve doposiaľ nepublikované strojopisné práce z raného obdobia (Tylův Rozervanec a otázky romantismu v Sabinově interpretaci Máchy, Máchu a Veltman) ako bázu autor-kinho neskoršieho výkladu Máchovho diela a svojrázny komentár k nemu. Ďalších päť nepublikovaných rukopisných textov zaradil do časti Komentár.

Informačne najnákladnejší edičný výkon podal Špirit v sekundárnom aparáte monografie, ktorý tvorí viac ako tretinu publikácie (s. 385 – 641). Popri obligátnych častiach, akými sú edičná poznámka a menný register, zahŕňa register názvov Máchových diel, konkordanciu a napokon rozsiahly komentár a literatúru k nemu (s. 392 – 579). Komentár sa skladá z troch celkov: prvý pod názvom Plán monografie a jeho zmar približuje autor-kin zámer vytvoriť interpretačný komentár Máchovho diela, druhým je heslár zahŕňajúci návratné motívy a témy (34 hesiél), ktoré nie sú súčasťou vysvetliviek, a napokon vlastné vysvetlivky k jednotlivým textom vrátane odkazov na iné, „nemáchovské“ štúdie a state R. Grebeníčkovvej. Súčasťou heslára sú tri rukopisné texty: prednáška z cesty do Talianska po stopách K. H. Máchy, ktorá odznela 28. januára 1975 v Literárnovednej spoločnosti pri ČSAV (s. 420 – 436), jedenásta kapitola o „listoch neznámemu dievčaťu“ nazvaná Valy mořské (s. 437 – 447) a fragment z komentára k výskumu Josefa Panáčka (s. 462 – 484). Do vysvetliviek zaradil Špirit prednášku Máchu a Novalis (s. 522 – 535), ktorú považuje za kompozičný a formulačný predstupeň štúdie z roku 1977, no nakoľko neskorší text neabsorboval všetky zistenia zahrnuté v prednáške, publikoval ju celú. Súčasťou komentára k štúdiu Máchu a Veltman sú fragmenty z rukopisných variantov textu, ktoré sa výraznejšie odlišujú od tlačenej podoby (pozri s. 569 – 575).

Samostatnú oblasť tvorí redakčná príprava textov. Editor sa pri nej musel vyrovnat' s viacerými problémami, generovanými niekoľkými faktormi: autorkiným košatým štýlom s nánosom archaickej lexiky, jazykovo-štylistickým rozptylom produkovaným širokým časovým oblúkom vzniku jednotlivých textov, úrovňou redakčného spracovania východiskových textov na jednej strane a naopak rukopisnou podobou textov nepublikovaných a pod. Za základ v prvých dvoch častiach monografie vybral prvé vydania textov, ktoré spracoval s dôrazom na zachovanie špecifik Grebeníčkovvej písomného prejavu, korekciu jej nedôsledností (napr. v štruktúre súvetí) a očistenie od nežiaducich zásahov predošlých redaktorov, ako aj tlačových chýb. Všetky ďalšie zásahy vo vzťahu k súčasnej pravopisnej norme sú súčasťou edičnej poznámky a zásahy presahujúce bežné gramatické operácie sú evidované v komentároch. Uvedené edičné úpravy podmienil editor cieľom ponúknuť Grebeníčkovvej prácu v textovo najspolahlivejšej podobe (s. 390).

Do textov ďalej Špirit zasahoval na úrovni bibliografického záznamu, a to zjednotením formy bibliografického údaju, na ktorý autorka odkazuje (*Spisy Karla Hynka Máchy* z Knihovny klasiků vydavatel'stva Odeon, 1959 – 1972). Na uľahčenie orientácie čitateľom, ktorí majú k dispozícii iné vydania, slúži konkordancia (s. 603 – 623). Špirit v nej usúvzťažnil všetky citáty z monografie so štyrmi hlavnými máchovskými vydaniami: popri odeonskej edícii *Dielo Karla Hynka Máchy* (ed. Karel Jánsky, 1948 – 1949), *Dielo*

Karla Hynka Máchy (ed. František Krčma, 1928 – 1929) a posledné vydanie pod značkou Českej knižnice – *Básně* (ed. Miroslav Červenka, 1997) a *Prozy* (ed. Zdeněk Hrbata, Martin Procházka, Michal Charypar, 2008). Citáty, pri ktorých autorka neudáva prameň, lokalizoval Špirit v konkordancii.

Publikáciu *Máchové studie* možno čítať vo viacerých rovinách. Vzhľadom na vlastný vedecký výkon R. Grebeníčkovvej je to kniha, ktorá ponúka popri autorkiných máchovských výskumoch literárnohistorické a komparatistické uvažovanie idúce naprieč českým a európskym literárnym romantizmom, naprieč recepciou Máchovho básnického diela významnými českými literárnymi historikmi a kritikmi (A. Novák, J. Mukařovský, V. Jiráček, O. Králík), naprieč problematikou recipovania (i vydávania) textov básnika s jedinečným esteticko-filozofickým potenciálom, s ktorým má potrebu vyrovnávať sa po svojom každá generácia (či už čitateľsky, alebo kultúrohistoricky). Rovnako zaujímavé recepcné horizonty (s dôrazom na edičnú prax pri vydávaní odborných textov) otvára Špiritovo uchopenie Grebeníčkovvej diela: ako editorsky pristupovať k literárnovednému dielu so závažnou hodnotou, ktoré v čase svojho vzniku bolo recipované, no ktoré je súčasne „poznamenané“ autorskou neukončenosťou, vedomím nedokončenosti? Čo a ako tieto texty v aktuálnom výbere a členení vypovedajú o ich autorke a jej literárnovednom uvažovaní? Aký z nich vyvstáva K. H. Mácha, český literárny romantizmus i jeho neskoršia recepcia? Či otázky z pohľadu edičnej praxe užšie: čím všetkým môže editor okrem obligátnych položiek typu edičných poznámok, vysvetliviek a registrov prispieť k prehĺbeniu vedeckého odkazu autora, ktorého dielo publikuje? (V tomto smere možno viac ako oceniť – predovšetkým komentár, ktorý je výsledkom Špiritovej dôvernej znalosti Grebeníčkovvej diela tak publikovaného, ako aj rukopisného, vrátane sekundárnej literatúry k nemu, a konkordanciu, ktorej kvalitami – berúc do úvahy tiež redakčné spracovanie publikovaných textov R. Grebeníčkovvej – aspiruje Špiritov edičný výkon na kritické vydanie Grebeníčkovvej máchovského diela, hoci iba jeho parciálnej časti.)

Kriticky zhodnotiť prvú spomenutú oblasť („možnosť čítania“) mi ako laikovi vo vzťahu k Máchovmu dielu neprináleží. O nespornom prínose R. Grebeníčkovvej v tomto smere sa, napokon, už niekoľko desaťročí opakovane vyjadrovali kompetentní a na základe textov, ktoré *Máchové studie* ponúkajú, s nimi nemožno nesúhlasiť. Vo vzťahu k Špiritovmu editorskému výkonu však vyjadrujem iba pochvalu. Prepracovaná koncepcia monografie svedčí nielen o dôkladnom poznaní autorkinho diela, ale tiež o pochopení jej (pravdepodobného) zámeru – ambície komplexného výkladu Máchovho diela, dôsledne naplnená, koncipovaná s ohľadom na praktické využitie. Možno si iba želať, aby rovnako kvalitne pripravených odborných publikácií vychádzalo čo najviac.

Jana Pácalová

Mgr. Jana Pácalová, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: pacalovakorekt@gmail.com